

RAAP-NOTITIE 152

Bouwkavel De Bleek

Gemeente Harderwijk

Een archeologische begeleiding

Colofon

Opdrachtgever: BEMOG Project Ontwikkeling BV

Project: archeologische begeleiding Bouwkavel De Bleek (gemeente Harderwijk)

Titel: Bouwkavel De Bleek, gemeente Harderwijk; een archeologische begeleiding

Status: eindversie

Datum: juli 2002

Auteur: drs. C.D.R. Cohen Stuart

Bestandsnaam: L:\QXPress\Notities\2002\HADV2\NO152-HADV2.qxd

Projectcode: HADV2

Projectleider: drs. C.D.R. Cohen Stuart

Projectmedewerker: S. Baetsen

ARCHIS-waarnemingsnummers: niet van toepassing

Autorisatie:

drs. H.F.A. Haarhuis

ISSN: 0925-6369

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V.

telefoon: 020-463 4848

Zeeburgerdijk 54

telefax: 020-463 4949

1094 AE Amsterdam

E-mail: raap@raap.nl

Postbus 1347

1000 BH Amsterdam

© RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V., 2002

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Samenvatting

RAAP Archeologisch Adviesbureau heeft in opdracht van BEMOG Project Ontwikkeling BV te Kampen op 6, 12, 17 en 18 juni 2002 een archeologische begeleiding uitgevoerd in verband met de bouw van een appartementen-complex op het Bleekterrein (De Bleek) in Harderwijk. Voor het plangebied geldt een hoge en middelmatige archeologische verwachting (Visscher & Scholte Lubberink, 2002). Het doel van de archeologische begeleiding was het documenteren en bergen van eventuele archeologische sporen en resten. Tijdens de begeleiding is het plangebied tot maximaal 1,80 m -Mv afgegraven. Hierbij bleek dat de bodem in het plangebied verstoord is tot op deze diepte.

Vanuit het oogpunt van de archeologische monumentenzorg kan worden geconcludeerd dat de archeologische waarde van het plangebied nagenoeg is verdwenen. Derhalve worden ten aanzien van het plangebied geen aanbevelingen voor behoud van archeologische waarden of vervolgonderzoek gedaan.

1 Inleiding

1.1 Kader en doelstelling

In opdracht van Bemog heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau op 6, 12, 17 en 18 juni 2002 een archeologische begeleiding uitgevoerd in verband met de bouw van een appartementen-complex aan De Bleek in de gemeente Harderwijk (figuur 1: het 'plangebied'). Voor het plangebied geldt een hoge en middelmatige archeologische verwachting (Visscher & Scholte Lubberink, 2002). De archeologische begeleiding van het ontgraven van de bouwputten diende te worden uitgevoerd omdat realisatie van de plannen kan leiden tot aantasting of vernietiging van eventueel aanwezige archeologische resten. Doel van de begeleiding is het waarnemen en documenteren van eventueel aanwezige archeologische resten.

1.2 Plangebied en archeologische verwachting

Het plangebied ligt aan de zuidoostzijde van Harderwijk aan De Bleek, ten zuiden van de Kuipwal. Het staat afgebeeld op kaartblad 26H van de topografische kaart van Nederland (schaal 1:25.000). Voor het plangebied geldt een hoge en middelmatige archeologische verwachting voor archeologische resten uit de Middeleeuwen (zie § 2.2).

1.3 Onderzoeksopzet en richtlijnen

Onderhavig onderzoek bestond uit een veldonderzoek en een beperkt bureau-onderzoek. Het veldonderzoek bestond uit een archeologische begeleiding van de aanleg van de bouwput voor het appartementen-complex.

De archeologische begeleiding is uitgevoerd volgens de hiervoor geldende normen en richtlijnen die zijn vastgelegd in het *Handboek ROB-specificaties* (Brinkkemper e.a., 1998) en (voor zover mogelijk) conform de *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie* (Vorbereidingscommissie Kwaliteitszorg Archeologie, 2001).

2 Bureauonderzoek

2.1 Methoden

Voorafgaand aan het veldonderzoek is een bureauonderzoek uitgevoerd om na te gaan of er reeds archeologische vondsten uit het plangebied en de omgeving daarvan geregistreerd staan en om ten behoeve van het veldwerk de landschap-pelijke (geologische en bodemkundige) kenmerken alsmede de gespecificeerde archeologische verwachting te bepalen. In het kader van het bureauonderzoek zijn verschillende bronnen geraadpleegd (o.a. RGD/Stiboka, 1982; ROBAS Producties, 1989; zie literatuurlijst).

Om inzicht te krijgen in het voorkomen van archeologische vindplaatsen in of nabij het plangebied is het ARChEologisch Informatie Systeem (ARCHIS) van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB) geraadpleegd.

2.2 Resultaten

Geologie en geomorfologie

Hoge en lage enkeerdgronden komen voor rondom de oude binnenstad van Harderwijk. De omgeving wordt gekenmerkt door de aanwezigheid van een humus- of esdek dikker dan 50 cm. Deze zijn ontstaan door pluggenbemesting en/of bemesting met huishoudelijk afval uit de stad Harderwijk. Hierdoor kunnen deze gronden als enkeerdgronden worden beschouwd. Volgens de bodemkaart (Stiboka, 1976) gaat het in het plangebied om hoge zwarte enkeerdgronden (grondwatertrap VII).

Archeologie

Voor het plangebied geldt een middelmatige en hoge archeologische verwachting (Visscher & Scholte Lubberink, 2001). Dit geldt voor het grootste deel van het gebied ten zuiden van de binnenstad van Harderwijk. Op grond van historische gegevens is bekend dat het gebied tussen de Lutteke Poort en de Grote Poort het karakter van een voorstad heeft gehad. Op de kaart van Jacobus van Deventer uit circa 1558 zijn hier verscheidene huizen en ook windmolens aangegeven (Feenstra, 1987). In dit gebied bevonden zich tevens de bezittingen van het klooster St. Marie te Utrecht: de laat-middeleeuwse hof Selhorst en de St. Nicolaaskerk. Verder lagen hier de moestuinen van de inwoners van de stad. Deze stadstuinen werden intensief bemest met stadsafval als gevolg waarvan in dit eens lage en drassige gebied dikke esdekken ontstonden (hoge en lage enkeerdgronden). Tijdens bouwwerkzaamheden in de jaren 80 van de 20e eeuw zijn onder deze esdekken

op verscheidene locaties nederzettingssporen aangetroffen, waaronder sporen van ambachtelijke activiteiten (toponiem: Friese Gracht; CAA-code 26HN-53/ARCHIS-waarnemingsnummer 7309; CAA-code 26HN-44/ARCHIS-waarnemingsnummer 41913; zie Visscher & Scholte Lubberink, 2001).

Daarnaast vormt het toponiem van het plangebied een aanwijzing, namelijk dat hier de Harderwijkse Bleek heeft gelegen. Op basis van deze gegevens lijkt het erop dat het Bleekterrein gedurende de Middeleeuwen bewoond is geweest.

Archeologische verwachting

Volgens Visscher & Scholte Lubberink (2001) geldt voor het plangebied een middelmatige en hoge archeologische verwachting voor vindplaatsen uit de Middeleeuwen.

De begrenzing van de zone met een middelmatige archeologische verwachting is gebaseerd op bureauonderzoek (Odé, 1999). Hierbij is onder andere gekeken naar historisch kaartmateriaal en ARCHIS-waarnemingen uit het plangebied.

Grondsporen zullen zich in principe, bij een ongestoorde bodem, dicht onder de bouwvoor aftekenen. De kans op het voorkomen van grondsporen uit de Middeleeuwen wordt middelmatig geacht.

Historische gegevens en landgebruik

Tot voor het onderzoek was het plangebied in gebruik als parkeerplaats. Het bureauonderzoek heeft geen aanvullende gegevens over het gebruik van het plangebied na de Middeleeuwen opgeleverd. In de Middeleeuwen maakte het plangebied waarschijnlijk deel uit van de terreinen nabij de St. Nicolaaskerk, die tot op heden niet gelokaliseerd is.

3 Veldonderzoek

3.1 Methodes

De bouwputten voor het appartementen-complex dienden volgens het bouwplan tot ca. 2,4 m -Mv te worden uitgegraven. In eerste instantie is een sleuf gegraven tot 0,8 m -Mv (2,55 m +NAP) ten behoeve van de damwanden. Dit vlak is vervolgens geïnspecteerd op de aanwezigheid van grondsporen en andere archeologische resten. Hierbij bleek de bodem in het plangebied tot 0,8 m -Mv verstoord te zijn. Vanwege de intensieve bodemverstoring (zie § 3.2) zijn er geen verdere documentatiewerkzaamheden verricht.

3.2 Resultaten

Geologie en bodem

De bodem van het plangebied is volledig verstoord: zandige, bruinzwarte lagen zand afgedekt met grijs, opgespoten zand, dit alles vermengt met grote hoeveelheden recent puin (jaren 50-60 van de 20e eeuw; figuur 2). Daarnaast zijn bij het afgraven van de eerste 80 cm diverse grote betonkolommen en hemelwaterafvoer aangetroffen (figuur 3).

Archeologie

Tijdens de inspectie van het vlak in de bouwputten is een aantal recente kuilen en greppels waargenomen (figuur 4). Deze greppels hadden een breedte van ca. 0,6 tot 0,7 m. De greppels en kuilen lagen kriskras door elkaar en waren gevuld met een heterogeen mengsel van humeuze zwarte en grijze brokken alsmede naorlogs puin. Gezien de scherpe aftekening in het vlak en de vulling moeten de greppels en kuilen relatief recent zijn (na 1945). Oudere grondsporen zijn niet aangetroffen, waarbij opgemerkt dient te worden dat zich in de recente sporen ook fragmenten ouder (laat-middeleeuws) aardewerk en natuursteen bevonden. Alle vondsten zijn in verstoorde context gevonden.

4 Conclusies en aanbevelingen

4.1 Conclusie

Uit de archeologische begeleiding blijkt dat er in Bouwkavel De Bleek in het recente verleden grootschalige bodemverstorende activiteiten hebben plaatsgevonden en er in het verleden grote hoeveelheden puin zijn gestort. Als gevolg hiervan is ca. 90 tot 95% van de nederzettingssporen geheel of gedeeltelijk verstoord. Vanuit het oogpunt van de archeologische monumentenzorg kan worden geconcludeerd dat de archeologische waarde van het plangebied daardoor nagenoeg is verdwenen.

4.2 Aanbevelingen

Op grond van het ontbreken van aanwijzingen voor de aanwezigheid van archeologische resten worden ten aanzien van het plangebied geen aanbevelingen voor behoud van archeologische waarden of vervolgonderzoek gedaan.

Met betrekking tot deze aanbevelingen kan contact opgenomen worden met de provinciaal archeoloog van Gelderland.

Literatuur

Brinkkemper, O., e.a. (redactie), 1998. *Handboek ROB-specificaties*. Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, Amersfoort.

Feenstra, E.J., 1987. Windmolens en oude wegen buiten de stad Harderwijk. *Harderwiche kroniek* 1987(3/4): 42-50.

Stiboka, 1976. *Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000. Toelichting bij de kaartbladen 26 Oost Harderwijk*. Stichting voor Bodemkartering, Wageningen.

RGD/Stiboka, 1982. *Geomorfologische kaart van Nederland, schaal 1:50.000, kaartblad 26 Harderwijk*. Rijks Geologische Dienst/Stichting voor Bodemkartering, Haarlem/Wageningen.

ROBAS Producties, 1989. *Historische Atlas Gelderland, Chromotopografische Kaart des Rijks, schaal 1:25.000*. ROBAS Producties, Den IJp.

Odé, O., 1999. Plangebieden Vuldersbrink, Bleekterrein en Houtwal, gemeente Harderwijk; archeologische advieskaart. *RAAP-briefverslag 1999-2470/MW*. Stichting RAAP, Amsterdam.

Visscher, H.C.J. & H.B.G. Scholte Lubberink, 2001. Startnotitie archeologiebeleid gemeente Harderwijk. *RAAP-rapport 632*. RAAP Archeologische Adviesbureau, Amsterdam.

Vorbereidingscommissie Kwaliteitszorg Archeologie, 2001. *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie. Eindrapport van de Vorbereidingscommissie Kwaliteitszorg Archeologie*. Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, Den Haag.

Gebruikte afkortingen

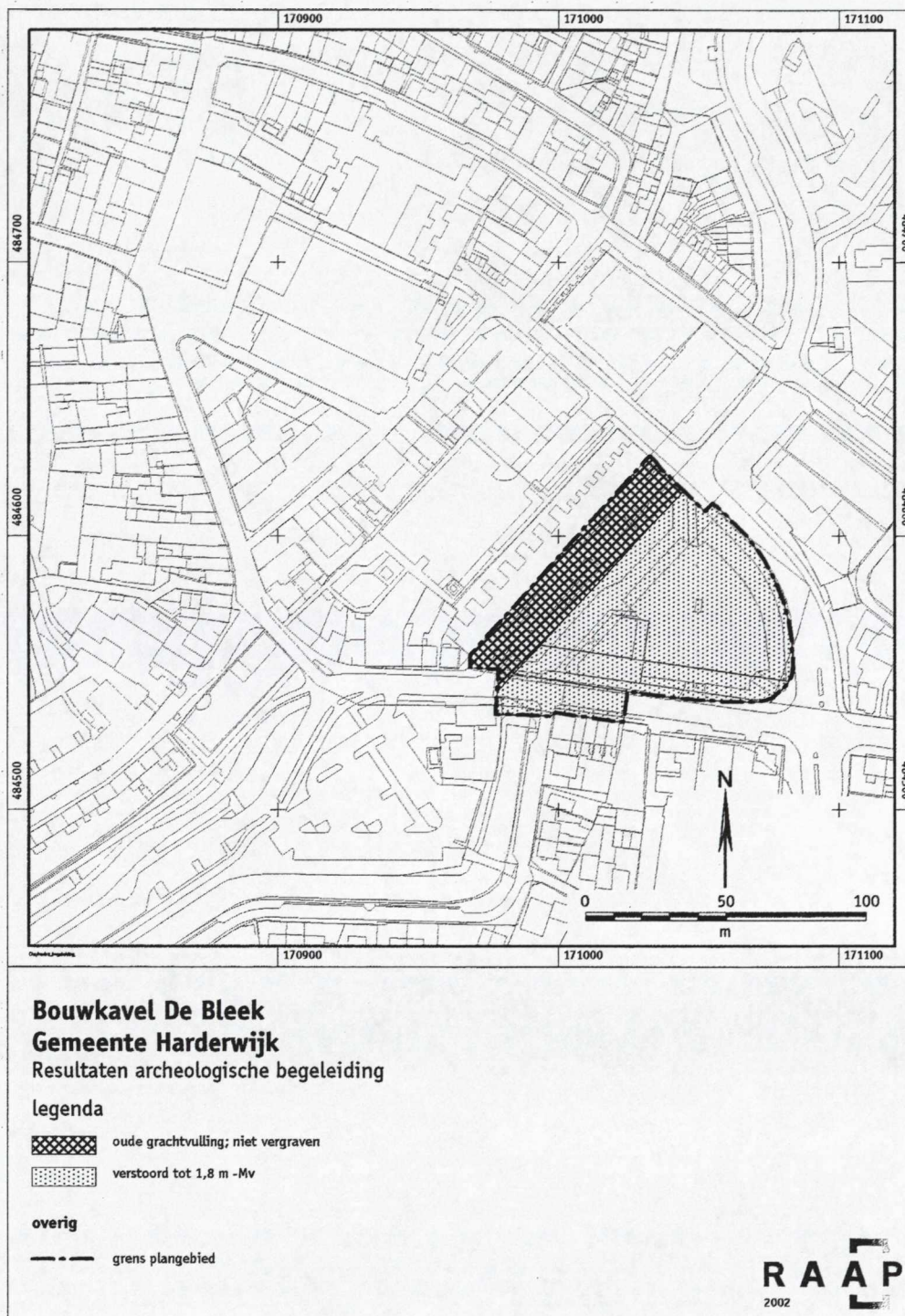
ARCHIS	ARChEologisch Informatie Systeem
CAA	Centraal Archeologisch Archief
NAP	Normaal Amsterdams Peil
Mv	Maaiveld
ROB	Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek

Verklarende woordenlijst

- enkeerdgrond** dikke eerdgrond (= laag met donkere, min of meer rulle grond, met organische en anorganische bestanddelen) ontwikkeld op zandgrond onder invloed van de mens; worden ook wel essen genoemd
- esdek** oud verhoogd bouwland, ontstaan door ophoging ten behoeve van bemesting. Voor de bemesting werden plaggen of met zand vermengde potstalmest opgebracht. In geval van een es is de opgebrachte laag ten minste 50 cm dik. De term es is gangbaar in Noord- en Oost-Nederland. In Midden-Nederland wordt gesproken van enk of eng en in Zuid-Nederland van akker of veld

Overzicht van figuren

- Figuur 1.** Resultaten archeologische begeleiding.
- Figuur 2.** Recent puin in de verstoorde laag.
- Figuur 3.** Enkele grote betonkolommen.
- Figuur 4.** Betonnen plaat en ander puin in diepe verstoring.

Figuur 1: Resultaten archeologische begeleiding.

Figuur 2: Recent puin
in de verstoorde laag.

Figuur 3: Enkele grote betonkolommen.

Figuur 4: Betonnen plaat en ander puin in diepe verstering.